

Η μεταφυσική του σώματος και η διάκριση κτιστού και Ακτίστου κατά τον Ευάγριο Ποντικό

Ορθοδοξία / Θεολογία

Μαρία Καράμπελια, Δρ. Θεολογίας ΕΔΙΠ ΑΕΑΘ

Πέρα όμως από την Τριαδολογία του Ευαγρίου, ορθόδοξη αποδεικνύεται και η μεταφυσική του που αφορά στο σώμα. Για όσους λοιπόν κατηγορούν τον Ευάγριο για πλατωνισμό, στηριζόμενοι στο έργο του AntoineGuillaumont, θα πρέπει να προσέξουν την άποψή του για τη θέση που έχει το σώμα στην ευαγριανή ανθρωπολογία. Στη θεολογία του σώματος ο Ευάγριος είναι γνήσιος εκφραστής της ορθόδοξης θεολογίας. Μάλιστα στο σημείο αυτό παρουσιάζεται μεταξύ του Ευαγρίου και της μαρτυρίας των αντιωριγένειων πηγών, μια ουσιώδης ασυμφωνία. Για τον Ευάγριο περισσότερο από φυλακή, τόπος τιμωρίας ή μνήμα, το σώμα είναι εργαλείο απελευθέρωσης και σωτηρίας, όπως το θέλησε η προνοητική και πανάγαθη δύναμη του Θεού^[1]. Αναμφίβολα, της δημιουργίας των σωμάτων προηγήθηκε μια κρίση, ή ακριβέστερα, σύμφωνα με την έκφραση του Ευαγρίου, μια «πρώτη κρίση» όμως αυτή η κρίση είχε ως σκοπό λιγότερο να απαγγείλει μια καταδικαστική απόφαση και περισσότερο να αποφασίσει ποιο σώμα και ποιος κόσμος ταίριαζαν

στο κάθε λογικό ον που εξέπεσε.

Σύμφωνα με τα χαρακτηριστικά λόγια του Antoine Guillaumont «Η πρόνοια του Θεού δηλώνεται όχι μόνο με τη δημιουργία των σωμάτων, αλλά επακριβέστερα στη φροντίδα που είχε ο Θεός, ως καλός «ίατρός» (πρβλ. V, 20) να δώσει σε κάθε λογικό ον το σώμα που του ταίριαζε, σύμφωνα με τον βαθμό της πτώσης του... Η θεϊκή πρόνοια φροντίζει λοιπόν, ώστε καθένας σε κάθε στιγμή να έχει το σώμα που του ταιριάζει. Και αυτό, λιγότερο για να τιμωρήσει απ' όσο να εξασφαλίσει καλύτερες συνθήκες σωτηρίας... Όλα τους, όμως, είναι προσωρινά. Δεν βρισκόμαστε, επομένως, μέσα σε ένα γνωστικό σύστημα, όπου, από ένα αρχικό ατύχημα, ξεδιπλώνεται μια σειρά καταστροφών, μεταξύ των οποίων λαμβάνει θέση ο σχηματισμός του σώματος, ως αναγκαία και αναπόφευκτη συνέπεια: στο σύστημα του Ευαγγρίου, μεσολαβεί πάντοτε η ελεύθερη και καλοπροαίρετη πρωτοβουλία ενός Θεού-δημιουργού. Γι' αυτό μένει κατά βάση χριστιανός, παρά τις μεγάλες ετερόδοξες θέσεις»[\[2\]](#).

Επομένως, το σώμα που δημιούργησε ένας Θεός πρόνοιας δεν θα μπορούσε να είναι κακό· στην πραγματικότητα είναι απαραίτητο για την ολοκλήρωση της πρακτικής, μέσω της οποίας επιτυγχάνεται η απάθεια, προϋπόθεση της πνευματικής γνώσης. Με τη σύλληψή του για το σώμα ο Ευάγγριος είναι αποφασιστικά αντιμανιχαϊστής. Γι' αυτό και ο Antoine Guillaumont υποστηρίζει ότι «η έκθεση των αντιωριγενιστών, του Θεοφίλου και του Επιφανίου, είναι παραπλανητική και ανακριβής. Ο Ιερώνυμος και ο Θεόφιλος δεν ακολούθησαν παρά μόνο τον Επιφάνιο, κι αυτός, στην έκθεσή του των ωριγένειων πλανών, υπέκυψε στον πειρασμό να εξομοιώσει τον ωριγενισμό με μια εθνική φιλοσοφία, δηλαδή με

έναν καθαρό γνωστικισμό. Βεβαίως, ήταν εύκολο να περάσουν από τη θεωρία περί προϋπαρξης και πτώσης τής ψυχής σ' εκείνη του σώματος ως φυλακής και τάφου, ή από την ιδέα τής δημιουργίας του ορατού κόσμου, επακόλουθο της πτώσης των αόρατων πλασμάτων που δημιουργήθηκαν πρότερα, στην πλατωνική σύλληψη του ορατού κόσμου ως τόπου τιμωρίας, ή ακόμη και στη μανιχαϊστική σύλληψη της ύλης, ως στοιχείου ουσιωδώς κακού: όμως φαίνεται βέβαιο πως, κάνοντας αυτό το βήμα, αλλοίωσαν τη φύση τού ωριγενισμού. Για τον ίδιο τον Ωριγένη, η δημιουργία της ύλης φαίνεται να αντιστοιχεί σε κάποια προνοητική πρόθεση, έτσι που η ύλη είναι καλή χάριν του σκοπού για τον οποίο δημιουργήθηκε· δεν υπάρχει κανένας λόγος να σκεφτούμε πως οι Ωριγενιστές του Δ΄ αιώνα είχαν για το σώμα και την ύλη διαφορετική αντίληψη. Σ' αυτό το σημείο, λοιπόν, ο Ευάγγριος δείχνει να είναι καλύτερος μάρτυρας για τον ωριγενισμό της εποχής του, από όσο οι αντιωριγενιστές που τον είδαν μέσω του παραμορφωτικού πρίσματος του νεοπλατωνισμού, δηλαδή της δυϊστικής γνωσιοθεωρίας»[\[3\]](#).

Σε ακόμη ένα καίριο σημείο που ο Ευάγγριος αποδεικνύεται πιστός μαθητής των Καππαδοκών είναι η υιοθέτηση της διάκρισης μεταξύ κτιστού ακτίστου και των συνεπειών της. Σε αντίθεση με τον Στέφανο BarSoudaïli, ο Ευάγγριος σε καμία περίπτωση δεν δέχεται την σύντηξη των νόων με τη Μονάδα. Σύμφωνα με τα λόγια του ίδιου του A. Guillaumont: «Εντούτοις υπάρχει, όπως πιστεύουμε, μία ουσιώδης διαφορά μεταξύ του Ευαγγρίου και του Στεφάνου BarSoudaïli· γι' αυτόν, η σύντηξη των νόων με τη Μονάδα μπορεί να πραγματοποιηθεί μ' έναν τρόπο τόσο πλήρη επειδή υπάρχει, ήδη εξ αρχής, συμφυσικότητα μεταξύ εκείνης κι αυτών, σύμφωνα με το σύνθημα που είχε αναγράψει στον τοίχο τού κελιού του: "Κάθε φύση είναι ίδιας φύσης με τη θεία ουσία". Ο Ευάγγριος, δίχως καμία αμφιβολία, δεν θα δεχόταν αυτήν τη διατύπωση· ήδη από την αρχή των Γνωστικών Κεφαλαίων, θέτει πράγματι ολοκάθαρα τη διαφορά φύσης που υπάρχει κατά τη γνώμη του ανάμεσα αφενός στο Αγαθό, που "δεν έχει αντίθετο, γιατί είναι στην ουσία του να είναι Αγαθό και στην ουσία τίποτε δεν αντιτίθεται", και, αφετέρου, στα πλάσματα που τα ορίζει ως δεκτικά αντίθεσης. Ως πιστός μαθητής των Καππαδοκών, επιμένει πεισματικά στη θεϊκή ανωτερότητα: γι' αυτόν, η λογική φύση ορίζεται ως γνωστική φύση και ο Θεός είναι το κατεξοχήν αντικείμενο της γνώσης, αλλά, για τον νου που ξαναβρήκε τη γύμνια του, ένα αντικείμενο ανεξάντλητο, έτσι που όσο περισσότερο αυξάνει η γνώση, τόσο αυξάνει και η άγνοια σχετικά μ' αυτόν· επίσης, όσο ισχυρή και να είναι η ένωση, δεν θα υπάρξει ποτέ πλήρης εξίσωση μεταξύ του νου που έγινε "θεός" και του ίδιου του Θεού· στην ένωση με τη Μονάδα, η κτίση παραμένει κτίση, δηλαδή πάντοτε δεκτική αντίθεσης και φθοράς»[\[4\]](#).

Τέλος, στον επίλογο της μελέτης του αναγνωρίζει τον Ευάγγριο ως τον δάσκαλο της ασκητικής και μυστικής θεολογίας. Όσο για την προσπάθεια των

μεταγενέστερων που ανέλαβαν να διασώσουν το έργο του, υποστηρίζει πως φανερώνει τη συνειδητή τους επιλογή να προστατεύσουν μια πολύτιμη για όλους κληρονομιά, από την οποία αφείρεσαν τις ετερόδοξες συλλήψεις που περιλάμβανε η σκέψη του δημιουργού της[5].

[Διαβάστε ολόκληρη τη μελέτη εδώ](#)

Παραπομπές:

[1] Βλ. A. Guillaumont, *ό.π.*, σ. 110, υποσημείωση 135.

[2] Βλ. A. Guillaumont, *ό.π.*, σ. 112, υποσημείωση 137.

[3] Βλ. A. Guillaumont, *ό.π.*, σ. 113.

[4] Βλ. A. Guillaumont, *ό.π.*, σσ. 324-325.

[5] Βλ. A. Guillaumont, *ό.π.*, σ. 334.

<https://bit.ly/3IjIqF>